

Bjerkreims første emigrasjon til USA

Av Paul Tengesdal

Denne artikkelen forteller om de første utvandrere fra Bjerkreim som reiste til USA. Deres overfart, hvor de slo seg ned, og forholdene der over. Det er tatt med utvandrere helt fra sluppen «Restauration» reiste fra Stavanger til New York i 1825, og fram til slutten av 1860-årene. Det vil si i den tiden de reiste over med seilskuter. Dampskip kom først i 1870-årene, og var langt mer luksuriøse. Mot slutten av 1800-tallet fikk vi masseutvandringen. I tiden 1825 – 1870 emigrerte ca. 50 personer fra Bjerkreim, som alle er omtalt her.

Den første utvandringen

Jeg har gått gjennom skips-passasjerlister for de første utvandrere, og finner at *den første familien* som emigrerte herifra, var i 1851. Dette var fire søsken fra Brattebø med ektemaker og barn, til sammen 9 personer. De reiste med skonnerten Ebenezer fra Stavanger søndag 27. april 1851 og ankom New York søndag 1. juni.

Året før var det også reist tre søsken fra Austrumdal, og i 1852 reiste mor deres for å se om barna sine, og hun ble værende der. Denne utvandrersoga handler om disse familiene, og flere fra Bjerkreim.

Men den aller første «bjerkreimsbuen» vi vet om som utvandret, var Lars Olsson Helland som var sønn til Ole Larsen fra gården Eikeland på heia i Bjerkreim, og som førte sluppen «Restauration» som skipper, fra Stavanger til New York i 1825. Se Bjerkreimboka III side 1858.

Utvandrerfamilier ved ankomst til New York der Cleng Peerson tar imot. Tegning: Henry Imsland, Stavanger Aftenblad.

De fleste av disse «kvekerne»¹ som reiste med Restauration i 1825 slo seg ned i *Kendall settlement*, nær byen Rochester som ligger ved innsjøen Ontario. Dette er ikke langt fra det kjente turiststedet Niagara Falls.

Den vestlige del av staten New York ble bosatt svært hurtig – som eksempel kan nevnes at i løpet av året 1825 ble befolkningen i Rochester nærmest doblet. Men bedre land kunne kjøpes lenger vest, og til lavere pris, og emigrantene som kom, trakk etter hvert lenger vestover.

Thormod Madland, en av passasjerene på Restauration skreiv brev til Mauritz Halvarson, Austrumdal 28. juni 1825, kort før avreisen. Thormod var fra Gjesdal og bestevenn med Mauritz (f.1782-d.1836), og sendte ham et brev fra Stavanger før avreise til Amerika². Tormod skriver da samtidig av (den gangs kopiering) et brev han hadde fått tilsendt fra Cleng Peerson i Amerika, og legger ved denne avskriften³ sammen med sitt eget brev, til Mauritz. Slik kom altså Cleng Peerson sitt brev (i avskrift) til Austrumdal, og ble ganske sikkert omtalt på gården Eikeland i bygda, hvor Mauritz hadde slektninger og kjentfolk.

Cleng Peerson hadde selv reist til USA i 1821, og hadde vært tilbake i Norge en snartur i 1824, og returnerte samme år. Nå hadde han følge med Andreas Stangeland. Straks han kom tilbake til USA, sendte han dette brevet til familien og venner.

Brevet gjengis her i sin helhet, men språket er modernisert og stedsnavn korrigert:

New York den 20. desember 1824.

Kjære fader, broder, søster, svoger og venner. Jeg lar dere vite at jeg er lykkelig og velkommen i Amerika; etter seks ukers reise var vi i New York, hvor jeg fant alle mine venner vel med helsen, og tok vel imot meg. Vi stanset der i 5 dager; så tok vi dampbåten «William Pen» til Albany, som er 150 mil, som er 30 norske mil. Det kostet 2 daler for hver av oss, også fikk vi fri kost, hvor vi reiste i 24 timer. Siden til Troy, siden vestover igjennom den store kanal, 200 mil til Salina saltverk, hvor det kostet oss intet uten arbeid, så tok vi en annen båt, for resten til mine venner i Farmington, hvor jeg forlot min kamerat, og til Geneve til lands hvor landherren bor, for å kjøpe land for meg og til dere, som før er omtalt.

Landherren er meg behjelpelig og har lovet meg så meget understøttelse som mulig; vi har forhandlet om 6 stykker land, som jeg har valgt ut, og skal stå klar for oss til høsten.

Jeg har allerede et hus i en bygning, 12 alen lang og 10 alen bred (7,5 x 6.3 meter) som jeg håper å få ferdig til nyttårsdag, siden vi venter vinteren for et par måneder, hvilket er gode å kjøre fra skogene.

Da jeg var i Rochester kjøpte jeg en ovn for 20 daler med alt tilbehør, så som panne, gryte til kjelen, bakerovn mm, så vi behøver ingen skorstein. – Jeg har bygget dette hus på de andre stykker som er beregnet for dere som jeg venter kommer. Men til våren om Herren vi at jeg lever, vil jeg bygge på mitt eget stykke.

Jeg har 5 Acer land, hvilket er 330 pr Acer (?) å ha rede til våren å så og plante. Jeg har en ku i Farmington som kostet 10 daler, og noen får (sauer). Jeg har fortalt om prisene på alle ting i Knut Eies brev.

Jeg er meget bekymret i mitt sinn angående deres ankomst til Amerika, når jeg tenker på min søster og andre mine venner. Å hvor jeg ønsker den tid var over, og hvor glad jeg vil bli ved bud at de kommer til New York, og at jeg kunne omfavne dere der; jeg rykter ikke at dere kan reise gjennom kanalen meget makelig og får gode kjøp, venner i Macedon har lovet og sagt min søster med flere, skal bli hos dem til vi får bygget hus for dem.

¹ Strengt tatt var det kun en registrert kveker om bord, nemlig Lars Larsen Geilane, men med litt godvilje kan vi også regne hans søster, hans kone samt konens bror. Noen av de øvrige kan regnes som sympatisører, men ingen av disse var kvekere i USA.

² Vi vet ikke når besetning og passasjerer gikk om bord.

³ Tormods brev består av en innledning, så følger avskriften av Clengs brev før Tormod runder av.

Se, her er mange som kjøper land her omkring. Her er mange oppdyrkede stykker å leie for oss; det vil snart bli fullt her omkring og det nærmeste kanalen. – Jeg må overgi alt til Forsynet⁴ og det Han vil gjøre. Dere må ikke la dere ta skrekken av snakk, jeg har funnet Forsynets hjelp, og blir ved i håpet alt vi kan. Jeg har fortalt dere allting muntlig, og vil bli ved mine løfter. Skriv til meg i tide, så vil jeg gjøre mitt beste.

Jeg snakket med mange i New York om å få solgt fartøyet (Restauration), Dere vil visselig få solgt et mindre fartøy, men et stort er imot landets lover. Gjør hva dere finner for godt. Unge mennesker kan lett komme over til London og derifra til New York for 30 daler – mine venner i New York har lovet å gjøre alt som er mulig, å selge fartøyet så godt som mulig. Derimot, dersom dere kunne kjøpe deres penger opp i jern fra Sverige, og frakte et fartøy, vil gjøre det samme.

Jeg håper dere skriver til meg når dere er ferdige og underretter meg om deres tiltak, for alt handler om å bære broderlige med hverandre, vær ingen noe skyldig uten å elske hverandre; det oppfyller: la oss betrakt oss selv, sådan som vi virkelig er i usselhet og avmakt, da vil vi se at vi aldri trenger hjelp og frelse fra allmaktens hånd, så vil vi adlyde hans kald og påminnelser. – Jeg er ved en god helse til denne tid, og min kamerat Andreas Stangeland; Hilser alle venner der, min Fader, og søsken, venner og alle andre bekjente der. Jeg venn og tjener til døden. Kleng Pedersen.

Cleng Peerson (f.1783-d.1865) var stifinner og pioner for norsk utvandring til USA. Tegning: Wikipedia.

Brevet fra Cleng Peerson ble ganske så visst særlig interessant for de utvandrersinteresserte leserne i Bjerkreim. Dette brevet var nok hovedgrunnen for at den første familieutvandring fra Bjerkreim skjedde nettopp herfra gården Eikeland i bygda, 26 år deretter.

Den aller første utvandringen til USA. I tiden mellom 1825 da Restauration reiste med kvekere til USA, og fram til 1836, var det liten og ingen utvandring fra Norge. Noe som i særlig grad skyldes at det ikke var vanlig med aviser blant folk flest, og det ble bare sendt noen få brever heim til gamlelandet som fortalte om mulighetene i det nye landet.

Dette endret seg vesentlig i slutten av 1830-tallet og utover på 1840-tallet. Da ble det sendt såkalte «Amerikabrev», eller skrytebrev, gjerne kopiert i flere hundre eksemplarer og spredd omkring i Sør-Norge til interesserte emigranter, fra naboer til naboer. Disse fortalte om den norske busettingen og om amerikanske forhold der over.

Slik ble det fart på utvandringen – flere og flere reiste til det forjettede landet. Og mange slo seg ned som farmere i landområdene langt vest av New York, særlig i statene Illinois og Wisconsin. Og hertil Wisconsin kom de første utvandrerne fra Bjerkreim – som vi skal følge, fra deres reis fra Stavanger til deres

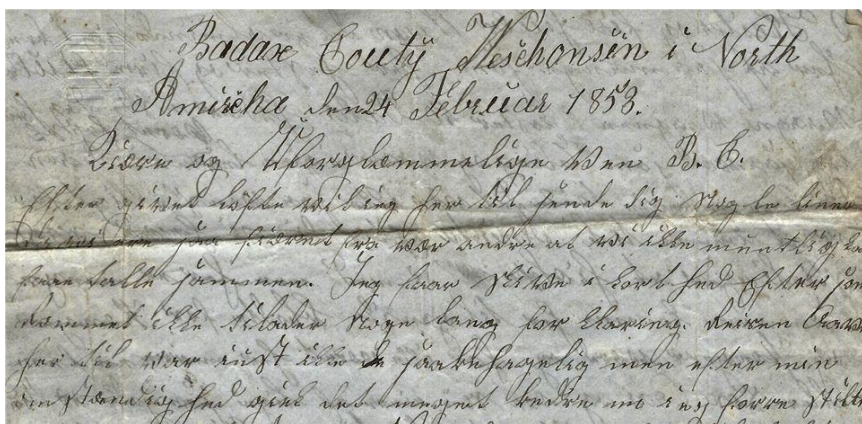
⁴ Cleng bruker ordet Forsynet. I dette legger han trolig Herrens vilje, eller kanskje bare skjebnen

nye hjemsted i det nye landet. I 1848 var *Coon Prairie Settlement* i Vernon⁵ County vest for Milwaukee, Wisconsin etablert. I dette området var målet for disse utvandrerne i fra Bjerkreim.

Det ukjente brevet fra 1853

Denne fortellingen starter med ett brev som jeg fikk av Anna og Harald Søyland i 2020. De hadde oppbevart brevet heime på gården Odland. Brevet var skrevet med gotisk handskrift, som ingen der kunne lese. Det var sendt fra Guri Pedersdatter i USA 24. februar 1853, og var adressert til hennes bestevenninne Birthe Karine Larsdatter Odland, som var fødd og oppvokst på Bue. Birthe var Anna Søyland f. Odland sin oldemor.

Jeg fattet interesse for brevet, og utvandrerhistorien som lå bak. Kunne det la seg gjøre å finne ut mer av dette? Hvem var Guri Pedersdatter? Geir Asheim har gode kontakter i USA, og har arbeidet med slektsgransking. Han ble til uvurderlig hjelp. Omsider klarte vi å nøste opp i denne utvandrerhistorien.

Brevet fra Guri Pedersdatter 1853, skrevet med gotisk skrift, forteller om livet på farmen. Brevet oppbevares i Aaland gårds- og bedriftsmuseum på Oremo, Bjerkreim.

De som utvandret til USA i 1851 (ifølge skipslista), var følgende fire søsken (1-4) med familie:

1 Svend Pedersen 37 år og Caroline Olsdr. 21 år – kanskje hans kone.

2 Rakel Pedersdr. 34 år – ugift.

3 Valborg⁶ Pedersdt. Bjørnson 29 år – kone, Halvor Bjørnson 38 år – ektemann, Peder Bjørnson 6 år – deres sønn.

4 Guri Pedersdr. Halvorsen 24 år – kone, Elling Halvorsen 36 år – ektemann, Berdine Helene Halvorsen 1,5 år – deres datter.

Eldstemann Svend (1) bodde i Brattebø fram til 1846. Da flyttet han til Farsund og hadde med seg Caroline Olsdr. på reisen. Om de var gift eller «bare» kjærester vites ikke. Rakel (2) bodde fremdeles i

⁵ På den tiden Bad Ax

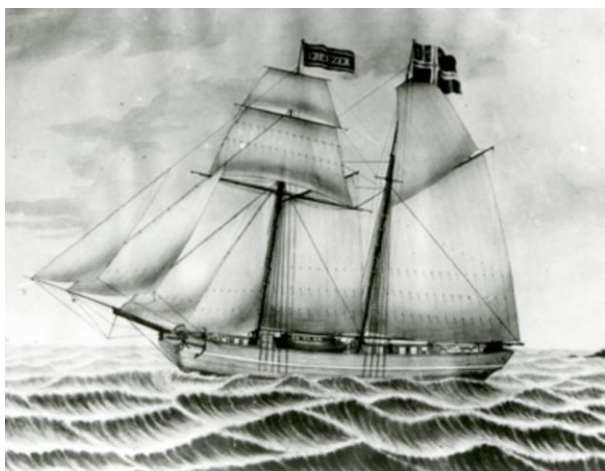
⁶ Folketelling 1860, Jefferson twp, Bad Ax co.: Halbert Byrinson 47, farmer, Wilbury 36, Peter 15, Berthineus 9, Jorgen 6, John 4, Serard 2.

Folketelling 1870, Jefferson twp, Vernon co.: Halvor Byernson 55, farmer, Valborg 47, keeping house, Peter 22, Benjamin 18, George 15, John 12, Julia 8, Sigvart 4

Folketelling 1880, Pigeon twp., Trempealeau Co., Wisconsin: Halvor Bjornson 66, farmer, Valborg 58, wife, John 20, Julia C. 17. Sønnen Bertinius Egeland 27 er nabo.

Brattebø. Valborg (3) hadde giftet seg i 1843 og dreiv heimebruket på Brattebø sammen med mannen inntil de flyttet til Eikeland i bygda i 1846. Guri (4) giftet seg i 1848 og flyttet også til Eikeland i bygda.

Søsken fra Brattebø som utvandret i 1851, bodde altså i Farsund, Brattebø og på Eikeland i bygda. Alle samlet seg nok først på Eikeland hvor Siri, mor deres også bodde, før de så samlet reiste til Stavanger, hvor båten Ebenezer gikk ifra.

Skonnerten Ebenezer. Foto: Stavanger sjøfartsmuseum.

Fra Norske Rigstidende 10. mai 1851 kan vi lese følgende: *Fra Stavanger melder Amtstidenden: Den her hjemmehørende Skonnert «Ebenezer», Capt. Clausen, avgikk den 20de forrige måned fra udhavnen Dusevig med 77 passasjerer til New York. Blant emigrantene var i det hele 12 familier med til sammen 30 barn; 2 familier var hver på 8, og 1 på 7 personer. De utvandrerne var fra Farsund, Lista og Bjerkreim, samt Røldal, Nedstrand og Strand, og fra Findås og Hardanger. Her fra byen var 3 familier, hvorav 2de enker med barn samt noen enkelte personer. Flere familier er velstående, men noen reiste så godt som med tomme hender.*

Ebenezer ble bygget i 1847 ved Jacob Kjelland & Sønns skipsbyggeri av Knud Kaisen. Skipet ble bygget for L. & S. Svendsen som åtte henne fra 1847 til 1865. Ebenezer var en skonnert på omkring 100 tonn. Hun gjorde 5 reiser fra Stavanger til New York med norske emigranter. Hennes første tur var i 1848, året etter hun var bygget. Deretter i 1849, 1850, 1851 og 1853.

På alle disse reisene ble hun ført av kaptein H. C. Clausen, som førte skipet i 10 år. Ebenezer var en av de hurtigste emigrantskipene. Hennes rekord var 30 dager fra Stavanger til New York som var i 1850.

På denne reisen i 1851 bodde Zacharias Christophersen (43 år) med sine to barn (9 og 6 år) i kabin på dekk, mens alle de øvrige passasjerer bodde under dekk.

Utvandrerfamilien Brattebø til USA i 1951

Vi vet også hvordan overfarten var. Denne Zacharias Christophersen skriver i kabinen et brev til Christoffer Svendsen når de ankommer New York 1. juni 1851, som sendes heim til Borhaug på Lista, Vest Agder. Han skriver følgende:

«Vi kom lykkelig til New York først i juni dette år. Vi hadde en fornøylig tur til Amerika. Vår kjære Frelser var barmhjertelig og holdt oss fra alle farer og skade. Vi fikk en god bris da vi gikk fra Stavanger, hvor vi lå omkring 14 dager, men så fikk vi storm og motsatt vind noen dager, og godt vær igjen og vinden varierte så det gikk hurtig med reisen. Vi var omkring 5 uker på reis. Søndag 27. april seilte vi fra Stavanger og søndag 1. juni ankom vi til New York. Med sjøsyken gikk det ganske bra. Malene ble ikke god før vi ankom. Hun var syk og frisk om en annen, men er nå god, og helt bra og aktiv. Seilturen gikk fint uten farer,

men en meget rar ting må jeg fortelle deg. Tiden da vi kom til Øst-Newfoundland Banker, så vi 8 store isberg. Vi beregnet dem til å være 200 fot høye. Det tror du ikke, men vi tror det. Nå var ingen av dem nærmere enn en mil (Norsk eller sjømil) fra oss. Vi lever, Gud være lovet, alt vel og i god helse.

Onsdag 4. juni, skal vi i Guds navn fortsette reisen i innlandet. Prisen er omkring 4 dollar for hver person. Alt er vel om bord, kaptein Clausen er en god mann, han er en god seiler, vennlig og imøtekommende.

Nå har jeg ikke mer å skrive, beste ønsker fra meg og mine barn. Med kjærighet fra oss til far, mor, og søsken (bror og søstre) også til bestemor Borhaug (morbror og moster) (mors brødre og mors søster). Vår Herre og Frelzers nåde være med oss og alle oss. Gabriel og Malene ønsker å bli husket til Reinert og alle søsken. Zacharias Christophersen Wathne.

Byssa hvor maten ble tilberedt, var på dekket. Her hadde de en stor komfyr, og her laget de all maten i store kjeler og gryter.

Under dekk var lasterommet for provianten de hadde med. Den var for det meste oppbevart i tre-tønner, som var avstemplet, og surret godt fast, slik at de ikke kom noen vei, selv i de kraftigste stormkastene. Noe som ville medføre den sikreste katastrofen, om de kom seg løs og slo hull i skutensiden. Og her ble også oppbevart alt reiseutstyret passasjerene hadde med seg.

Men under dekk holdt også passasjerene til, og lyset fikk de ned ovenfra, gjennom såkalte skylights. Her nede var det satt opp både faste køyer og hengekøyer, og her var det bord de kunne spise ved. Var været fint, oppholdt de fleste seg ute på dekket. Verre var det i ruskevær, da ble det trangt for alle som ikke holdt seg i køya si.

Slik gikk dagene, med kortspill, sang, barnegråt og kanskje en passasjerkrangel i ny og ne. En ting er sikkert; Gjennom disse 5 ukene ble alle godt kjent med hverandre – som sikkert var til stor nytte når bjerkreimbuene skulle videre, og når de omsider kom fram til bestemmelsesstedet.

Hvordan gikk reisen videre? Det vet vi lite om. Var kanskje noen blitt syke, slik det gikk med noen andre norske emigranter som reiste i 1854? Vi kan lese følgende i avisen «Daily Free Democrat» juli 1854:

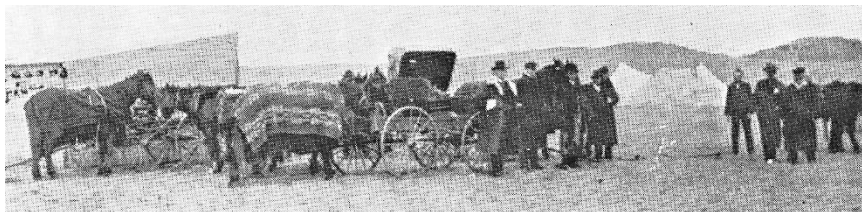
Sykdom blant emigranter. – Et emigrantfølge på en av de østligste veier, som kom fram til byen (Chicago) tirsdag aften, brakte med omkring hundre nordmenn som skulle til Wisconsin. Blant dem var det brutt ut en fatal sykdom, og seks av dem var døde i vognene ved ankomst, og en syvende døde straks etter ankomst. Omkring tjue av dem var i forskjellige stadier av sykdommen, men så vidt vi vet har ingen av dem dødt siden.

De ble møtt ved ankomst av helsepersonell fra byens sykehus, og de syke ble straks lagt inn på hospitalet, og gitt medisiner, og fikk behandling, mens de døde ble straks begravet. Vi er blitt kjent med at sykdommen neppe er kolera, men heller av effekten overspising av frisk mat og grønnsaker etter sjøreisen, og av den uvanlige heten de siste fem dager av reisen.

Ingen syke ble tillatt å gå inn i byen, uansett hvilken sykdom det måtte være – de som var venner med dem som lå på hospitalet måtte være igjen og vente på dem; resten av følget reiste videre til Milwaukee.

Dagen etter meldte Madison Journal at det norske emigrantfølget hadde slått leir litt bak stasjonen, og dr. Ward hadde undersøkt dem.

Når Brattebø-søsknene reiste i 1851 var det ingen jernbane mellom New York og Chicago. Den eldste jernbanen i USA ble åpnet i 1833 og gikk mellom Chicago og Toledo. Siden ble det flere jernbaneutbygginger derifra. Men ingen jernbane til New York denne vegen. Derfor måtte de reise med hest og kjerre i innlandet helt fra New York.

Reisen fra New York gikk videre til Chicago med hestevogner. Undervegs var det satt opp telthotell for overnatting. Foto: D. J. Shults.

Søsken fra Bjerkreim reiste før loven; «Homestead Acts» ble til. Den kom først i 1862 og åpnet for millioner av dekar. Enhver voksen som aldri hadde tatt våpen mot USAs føderale regjering, kunne søke. Kvinner og innvandrere som hadde søkt statsborgerskap var kvalifisert. Ytterligere lover ble vedtatt i siste halvdel av 1800- og begynnelsen av 1900-tallet.

Homestead var et stykke offentlig land i Vesten, vanligvis 160 acres gitt til enhver amerikansk borger som ville bosette seg og driver jordbruk. De måtte bo på det utpekte landet, bygge et hjem, gjøre forbedringer (bygge en brønn) og dyrke det i minst fem år.

Disse fra Brattebø kunne altså ikke benytte seg av denne loven, og måtte få tilgang til jord på annet vis. Her forteller Guri i brevet sitt i 1853, at de har kjøpt seg land av en amerikaner.

Brevet fra Guri Pedersdatter. som ble sendt fra Bad Ax County, Wisconsin den 24. februar 1853, om lag halvt annet år etter at de ankom stedet. Brevet lyder slik (omsatt til dagens språkbruk):

Kjære og uforglemmelige venn B. C. Etter at vi nå er ferdige med høsten, vil jeg sende deg noen linjer siden vi ikke kan være sammen muntlig. Jeg må skrive i korthet siden rommet vårt ikke tillater noen lang forklaring (bare et rom i denne prairiehytta). Reisen over her var just ikke så behagelig, men etter min omstendighet gikk det meget bedre enn jeg forestilte meg (var hun gravid?) før vi reiste fra Norge.

Når vi kom hittil, kjøpte vi jord av en amerikaner for 650 daler. Den var inngjerdet på 81 Acers, og pløyd imellom 50 og 60 Acers. En Acer er omtrent så meget som en tønne land i Norge. (1 acre = ca. 4 dekar) Hele eiendommen var altså på 324 dekar.

Vi hadde i rede penger da vi kom hertil 1150 dollar. Vi har allerede i år 525 bushel hvete og 300 bushel havre. Og havren brukes bare til hester og svin og spises aldri av mennesker. Maiskornet målte vi ikke, men vi antok at det kunne være mellom 500 og 600 bushel. En bushel er så meget som en fjerdepart i mål i Norge. (1 bushel = ca. 35 liter)

Vi har nå tre par kjøreokser, fire kyr, og en kiste her med fra 60 til 70 dollar hver par (mener hun hver av Valborgs og Guris familie?). Kyrne kostet 10 til 20 dollar stykket. Vi har også kjøpt halvdelen i en treskemaskin som kostet til sammen 300 dollar. Og vi har også kjøpt to hester for hundre dollar stykket, så vel som også en hel del svin som jeg håper blir fete slik vi har hørt av Peder Vinningland.

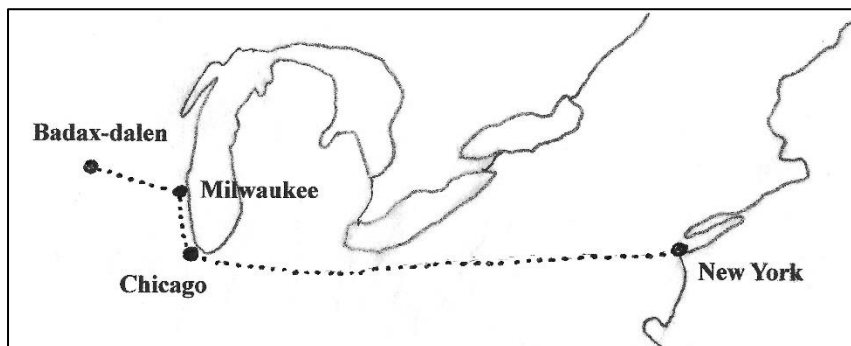
Tross tørken i år stod engen i sommer slik som engen som er gjødslet i Norge står på det beste. Om sommeren kan man neppe se creaturene for det årlige gresset. Gjødsel brukes ikke her, og åkeren er så fet at å så havre i stedet, vil den råtne før den blir moden og kan skjæres.

Om søndagene er vi med hverandre og kjører til Oxøya med to hester og firehjulsvogn. Det er alminnelig å bruke her av så mange som har hester. Vognen kostet 50 dollar og hver eneste dags er det hesteforing.

Så vel også Elling og vårt igjen levende barn (en barnefødsel etter de ankom) har vært friske. Dere kan kanskje tenke at det ikke var så vanskelig å komme til Amerika etter di vi har mange skillinger og adskillig som er kommet med. Men her er penger og pengers verdi for dem som har vært mer enn fem eller seks år, og vi er nå likeså gode. Som har kreatur og kjøreokser, firehjulsvogn og treskemaskin som de ikke har.

Vi har hatt vinter fjorten dagers tid, da kreatur og kyr ikke har kommet i fjøset, og heller ikke hele vinteren skjønt vi har fjøs (storfe går ute hele året). De i fjøset er fete og trives godt, så det er en fornøyelse å se gode utsikter her framover.

Kommer vi mer igjen med blekk og pen kan mer utførlig nevnes, og får avbryte for denne gang. Jeg må herved tillate meg å begjære noen linjer fra deg, og la Claus Bjerkreims kone se dette brev. Brevhilsen sendes på det vennskapeligste fra meg her, for hennes godhet og tjenestevillighet, og således hilsen til hennes mann og barn fra meg. Og ber deg også hilse din far for min del, og uforglemmelige mor, også din bror, hans kone og barn. Hils din mann, hans mor og familie samt søsken. På det aller kjærligste hilsen fra din i liv og død hengivne og forbundne venn Guri Pedersdatter. Kjære venn, dersom det gis anledning, hils da alle Brattebø fra meg. Pakk dette (brevet) vennskapeligst.

Reiseruta med hest og vogn, som emigrantene fra Bjerkreim brukte, fra New York fram til Bad Ax-dalen i Wisconsin. Kart: Paul Tengedal.

Brevet fra Guri Pedersdatter forteller oss om forholdene de hadde der borte den første tiden. Her forteller hun også om Peder Vinningland. Hvem kan så dette være? Ved nærmere studie av Bjerkreimsboka band I, samt bygdeboka Hetland skipreide gjennom 450 år band I, viser det seg at denne Peder Vinningland muligens er Peder Olson Hesvik som har *forpaktet* på Vinningland. Her var det en egen brukspart i tiden 1844-56 som ble ått av fire eiere etter hverandre. Heimebruket på Hesvik åtte Peder Olson fra 1851. Peder Olson var ifølge kirkeboka forpakter på Vinningland i 1862 da de fikk Anders, sitt yngste barn, og Peder Olson døde samme året som forpakter. Ser vi på barnefødsler deres, kan vi anta at Peder kan ha vært i USA i tiden 1852-54 – en kjapp USA tur, muligens?

Slik må man forsøke flere teoretiske muligheter, inntil den åpenbare løsningen foreligger, om hvem Peder Vinningland var? Og da kommer svaret: Peder Ellingson Vinningland var onkel til Guri sin mann, derfor nevner hun ham, og hva han mente *før* de reiste til Amerika. Peder Vinningland som hun nevner, var således aldri i Amerika. Og gåten er løst! Dette stemmer godt, for det lot seg ikke gjøre å finne Peder Vinningland registrert i USA i den tiden.

Nok et eksempel på hvor omfattende sporing i historiske kilder kan være – selv for den mest erfarne. Kanskje Peder Vinningland ble forpakter på Vinningland etter brannen der 12/13 desember 1850, hvor fem mennesker brann inne? Ifølge avisartikkel (Morgenbladet 2.januar 1851) som Geir Asheim fant i fjor, brann *alle* tre våningshusene på Vinningland helt ned til grunnen den natten.

Den nye heimen i Bad Ax ble liggende i et landskap som ligner mye på en norsk fjellbygd. Dalbunnen er bred, men så er det utmark og nokså bratte åser med skog omkring. Fjell er det ikke, men høye åser og ganske kupert terreng. En liten elv, Bad Ax River, følger hoveddalen og brer seg ut her i lavlandet.

Indianerne hersket i dalene her fram til 1834. Etter mange kriger mot de hvite, ble indianerhøvdingen Black Hawk overmannet her. Mange indianere falt her – og ligger begravet i sandbankene ned mot Bad Ax River. Det var høvdingen Hawk som gav elven navn *Bad Ax River* (Dårlig-øks-elva). Han var en gløgg og

framsynt leder, og gikk etter en tid inn i den føderale arme – og kjempet på Abraham Lincons side for slavenes frihet.

Her i denne dalen var det i de gamle dager omtrent bare norsk bosetning. Utvandrere fra Norge fant fram til disse avsidesliggende dalstrøk allerede i 1834. Kjenninger og slektninger fikk brev om mulighetene og de idylliske omgivelser – og de fant fram til hverandre, festet jord og dyrket opp hele dalen.

De ankomne reiste foreløpige hus som kunne ta mange former, og bodde gjerne i sine vogner mens deres hus ble bygget. Noen levde i telt, også gjennom vinteren.

Mange hus ble oppbygget av hva man hadde for hånden. Her med innvendig tre-vegger og gresstovr utvendig. En god bolig: varmt om vinteren og kjølig om sommeren. Foto: Wikipedia.

Okser ble mye brukt de første årene. De var ikke av en spesiell rase: alle som hadde noen få melkekuer hadde også to tre gjeldstuter (kastrede okser) som kunne trekke ploegen. De var billigere enn hester og rømte ikke, og kunne alltid spises når de gikk ut av bruk. Men de arbeidet sakte, og kunne bli gjenstridige.

Det fortelles om en farmer som brukte okser til å kjøre fram tømmer: i veien var det en stor vanndam som han ville kjøre utenom. Men da svingte oksene rett til siden og uti vanndammen bar det, de var tørste i denne varmen. Når de hadde slurpet i seg vann, la de seg rett ned for å få avkjøling. Guri forteller at de har tre par kjøreakser, og fire kyr.

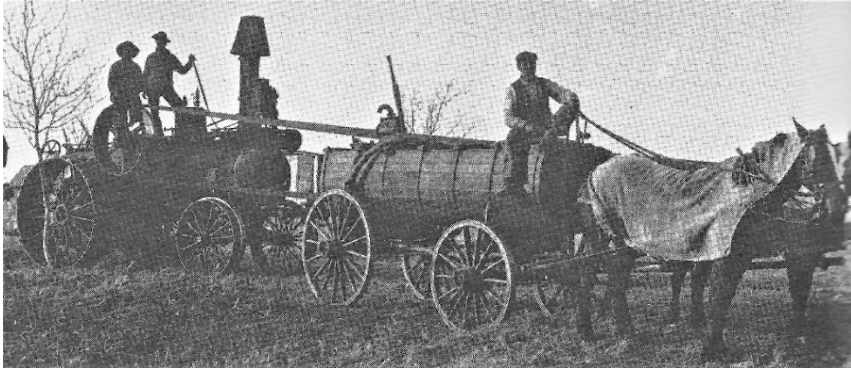
Kjøring med oksespann på farmen var vanlig den første tiden. Foto: A. O Brown.

Melkekuer innbrakte noen kontanter – eller i det minste noe handel i lokalbutikken. Til å begynne med var det ikke noen innhegning, så hester og kuer måtte settes i band ute på marka. Hestetyver var ganske vanlig i den tiden, og hester var svært lette å få med seg til en annen kant av landet for salg. Så en måtte ha våkne øyner med seg: en ridehest var en eiers stolthet, og var verdifull.

Barna fikk vanligvis ansvar for å passe kreaturene. Sauene ble alltid passet på av en gjeter – også på de store sauefarmene. Prærieulver og ulver var alltid en fare for flokken.

Innhøstingen forgikk med dugnad mellom naboer. Guri Pedersdatter forteller i brevet hennes i 1853 at de har kjøpt halvdelen i en treskemaskin. Og det etter kun to år i USA, men sikkert som en aldeles nødvendighet for en farmer.

Det var nemlig slik at en dampmaskin med mannskap ble hyret inn, og stod for driften av treskemaskinen. Dampmaskinen måtte ha rikelig tilgang til vann, men det var ingen problem, med Bad Ax River like ved. Vannet ble kjørt fram til dampmaskinen i tankvogner, og dampmaskinen ble forbunnet med treskeverket ved reimoverføring. Så kunne treskingen starte.

Dampmaskin og vannvogn. Foto: Gus Swenson.

Kullfyrte dampmaskiner måtte alltid ha med et kyndig mannskap. Disse maskinene medførte fare, siden gnister kunne fly gjennom luften, antenne tørre halmstrå og kornband omkring, og starte brann. Derfor ble alltid dampmaskinen plassert et godt steinkast ifra treskeverket, med lange flatreimer imellom. Dampmaskinen kunne også bli blåst i småbiter av damptrykket, og funnet langt omkring, og medføre død og skade for dem som var omkring. Dette hendte også av og til.

Fyrbøteren måtte starte tidlig om morgenen ved 3 til 4-tiden for å få opp dampen, før maskinisten og mannskap møtte fram ved 4 til 6-tiden. Innhøstingsmannskapet var noen ganger ute på marka og hentet kornband da det fremdeles var så mørkt at de så vidt fant kornstakkene. Treskingen foregikk til langt på kveld.

Det var gjerne 15 til 20 mann som stod for innhøstingen. Disse skulle ha mat, noe kvinnene sørget for – først et måltid tidlig på morgenen, før de gikk til arbeid. Så ett midt på dagen, og ett kveldsmåltid, og det siste under lampelys, når mannskapet hadde avsluttet sitt arbeid. Etterpå måtte kvinnene rydde, og få allting på plass i kjøkkenet, gjerne til midnatt før de kunne avslutte, og selv ta sin kvil.

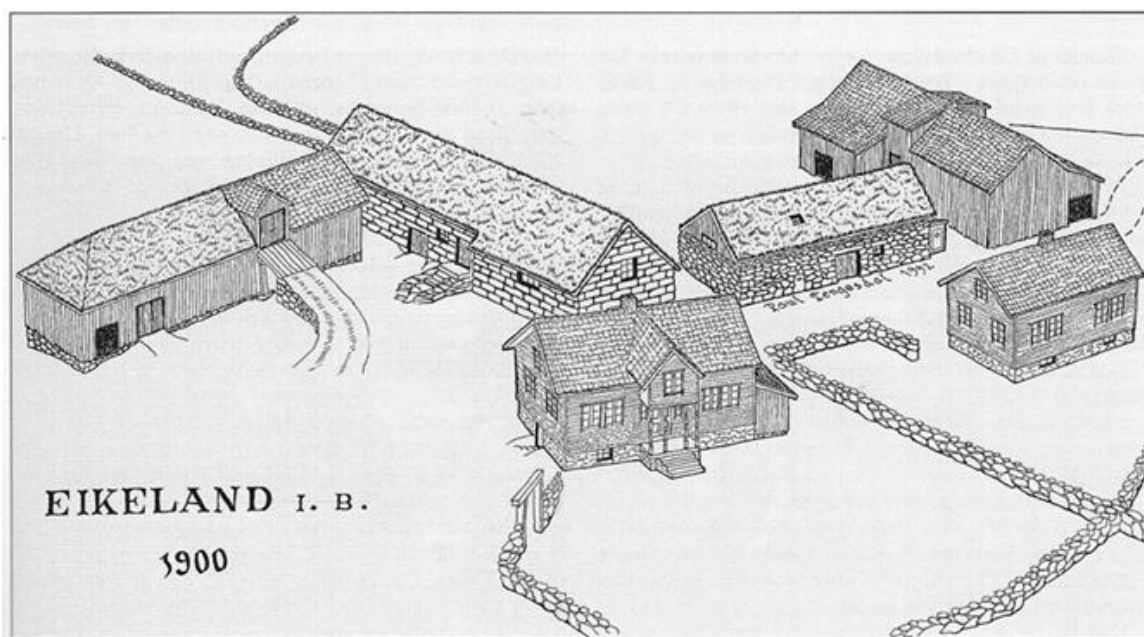
Guri Pedersdatter sine etterkommere i USA. Geir Asheim har gjennom sine kontakt i USA, klart å spore opp følgende: Elling og Guri busette seg i Bad Ax County, som senere ble Vernon County. De hadde to barn etter ankomsten til Wisconsin. Peter Halvorsen var fødd 24.juni 1851 og Berthinus var fødd 7. august 1852. Guri sin mann Elling (f.1825) døde i 1853 eller 1854.

Guri ble så gift med Kittel Bjørnson omkring 1854. De hadde seks barn som voks opp. Kittel Bjørnson var også fra Eikeland i bygda, Bjerkreim, slik som Elling hennes første mann. Kittel hadde emigrert til USA i 1850⁷ og bosatt seg i Coon Prairie, Wisconsin, slik som Guri og Elling gjorde i 1851.

Guri og Kittel fikk åtte barn i Vernon County. Disse var: Jørgine f. 14 juli 1855, Jørgine f. 13. november 1856, Regine f. 1857, Serine f. 7. januar 1859, Berthel f. 21. august 1861, Ellen Gurine f. 5. april 1868, Josefine Bergine f. 6. desember 1871 og Klara Sofie f. 8. mars 1873. Kittel (f.1823) døde 15.

⁷ Emigrerte i 1850 med skuta Emigrant som seilte fra Egersund og ankom New York 5. august.

november 1896 og Guri (f.1827) døde i 1899. Siden har deres etterslekt spredd seg så godt som over hel USA.

Heimene til Elling og Kiddel i Norge. Gardstunet til venstre bnr. 3, var Elling sin heim som Per Arne Eikeland har i dag. Til høyre bnr.1, var Kiddel sin heim som Svein Inge Egeland har i dag. Tegning: Paul Tengesdal 1992.

Svale Ståleson Hytland utvandret i 1853

Svale Ståleson Hytland sender brev fra Chicago den 17. august 1859 til sin bror Sigbjørn heime på Hytland. Sigbjørn Stålesen (f.1808-d.1879) var ordfører 1850-53, og var første styreformann i bankstyret i Bjerkreim Sparebank i 1860. Brevet er tatt vare på av Reidar Efteland, Klepp og det lyder slik (omsatt til dagens språkbruk):

Din kjære beskrivelse til meg 7. november har kommet meg i hende, og likeledes har jeg mottatt brev fra min broder Omund, datert Gya den 17. november (altså forrige år) Begge brevene fikk jeg omtrent en måned etter at de ble sendt i posten. Kjære broder, du synes kanskje at det er udugelighet av meg å ikke besvare din skrivelse før, men jeg skal fortelle deg årsaken. Nå holder jeg det ikke for rett å utsette min skriving lenger, og vil nå besvare deg så godt jeg kan.

Jeg ser i din skrivelse at dere lever vel der hjemme, som er meg stor fornøyelse. Jeg ser at dere ønsker at jeg skal komme tilbake, men det blir det neppe noe av. Jeg har nå bestemt meg for å slå meg til ro her. I forrige sommer, omtrent på denne tiden, kjøpte jeg meg husgrunn, hvorpå jeg har bygget meg et hus. Huset og grunnen kostet meg omtrent 1400 dollar som jeg skylder.

Riktig nok er dette en hel del penger, men som jeg med tiden håper å kunne betale, og så er det godt å ha fast eiendom. Jeg har leiet ut huset for 12 dollar om måneden, men jeg har også mange utgifter. Med brannskatt, vannskatt og byskatt går det med omtrent 30 dollar for året.

For at du skal begripe hvorfor man må betale vannskatt må jeg gi deg ene kort beskrivelse av byen Chicago. Den er beliggende i søndre ende av den store innsjøen kallet Michigan, og ligger i nordre del av Illinois. Byens lengde er vel 3 norske fjerdinger (8,5 km) og dens bredde omtrent 1/2 norsk mil (5,5 km), men så vel på lengden som på bredden av store strekninger som enda ikke er bebygget. En elv som er byens havn, deler byen inn i tre deler. Hele egnen omkring er en stor slette, og så langt som øyet kan se kan en ikke oppdage noen forhøyning.

Byen forsynes med vann ved en dampmaskin som pumper vannet opp av innsjøen, og så går den gjennom rør som er nedgravd i jorden her, alle retninger i byen. De som vil ha vann til sitt hus må betale en årlig utgift etter husets størrelse (vannet er godt). Byens innbyggere teller 110 000 sjeler (byen hadde 30 000 innbyggere i 1850). Her er vel 200 kirker, og så 6 norske og svenske kirker som deriblant en norsk som i alle henseende er det samme som hjemme. Den betjenes for nåværende av de norske prester som er her i landet.

Du spør kjære broder om ikke jeg har hjemlengsel, men til dette kan jeg svare at jeg er likeså veltilfreds her som jeg var i Norge, og her er ikke riktig så galt som ryter lyder til dere. Her har ikke vært noen blodige kriger siden jeg kom hertil. Smittsomme sykdommer er her riktignok for tiden, men det er jo slike tilfeller også i andre land. Her er riktignok en hel hop av bedragere, men man kan også vokte seg for dem. Noen alminnelig hungersnød har her ikke vært.

Hva solen og de andre himmellegemer angår, da synes de å ha samme avstand her som i Norge, men dagene blir her aldri så lange, og heller ikke så kalde som i Norge. Her ikke videre tussemørke, her blir mørkt straks etter at solen er gått ned. Amerika ligger så langt i vest at når klokken er 12 middag, så er klokken 6 om aftenen i Norge. Hva som er mest å ha, er penger.

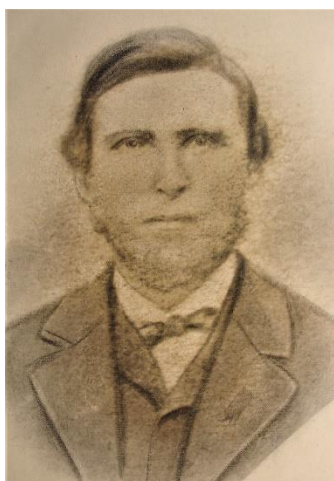
Jeg så av din skrivelse at du ønsker å vite om de norske som bor her, og som du har vært kjent med hjemme. Ole Åmot vet jeg intet om han skal bo i Minnesota. Torkel Lauperak og Claus Vikeså bor her i byen og står seg så tålig vel. De tre søsken fra Austrumdal og deres mor er også her og lever vel.

Det ble meg fortalt av en nyankommet fra Hæstad i Helleland sogn at broder Ivar enda tenker på å reise til Amerika, og viss det blir slik tenkt, har jeg ingen ting imot det. Men så ber jeg at han skriver til meg straks slik at jeg kan skrivet tilbake til ham igjen, og si ham hva som er mest nytte for ham å få medtatt hertil.

Jeg må nå slutte mein skrivelse for denne gang med bønn om at du bringer en kjærlig hilsen til alle: mine brødre og pårørende, og all bekjente venner, og likeledes ber jeg at du vil skrive tilbake så snart som mulig, det er så kjært å få holde brev fra dere. Jeg takker for nyheter du har latt meg få vite. Jeg skal heretter ikke vente så lenge med å besvare dine brev som denne gang. Vær da til slutt den hjerteligste hilsen fra meg sin stadig hengivne broder.

Svale Stålesen

Hans Tobias Mauritsen ber meg hilse fra ham.

Svale Ståleson Hytland f.1823-d.1901. Foto fra USA. Lovise Hytland (f.1893-d.1985) gav dette til Reidar Efteland, som har det i dag.

Litt om de andre som Svale skriver om: Han skriver: «Ole Åmot vet jeg intet om han skal bo i Minnesota» Men denne Ole vet vi nå faktisk ganske mye om. Ole Åmot var nemlig gift med Martha Bjørnsdatter Birkeland fra Bjerkreim. Lenger ute i denne artikkelen kan du lese om Ole og denne familiens virksomhet i

Amerika – hvordan de kom over Atlanteren i 1854 med hele familien, til det nye landet i Minnesota hvor de busette seg som farmerpioner, og årene framover.

Denne Torkel Lauperak som Svale skriv om, er oldebarnet til den navngjetne Tron Lauperak (f.1727-d.1804). Torkel bodde som gardbruker i Lauperak en tid. Han voks opp i Stavanger, hvor faren var småhandler fra 1817. Torkel utvandret siden til USA slik brevet viser, og var altså i Chicago i 1859.

Og denne Claus Vikeså som også Svale nevner, kjenner vi godt til: - se hva Per Spødervold skriver lenger ute her i denne artikkelen.

I 2000 kom Gary T. Johnson, som er en av Svale Ståleson sine etterkommere, til Norge. Han besøkte gården Hytland, hvor stamfaren utvandret fra i 1853. Gary hadde med seg sin familie, og ble tatt imot at Reidar Efteland, Klepp, en av sine slektninger. Gary kunne fortelle at Svale Ståleson var blitt gift med Bertine Børresen, også fra Norge, og de fikk 6 barn, og at familien var spredd omkring hele USA. Svale hadde arbeidet innen handel med bøkkerarbeid og taksonproduksjon.

Reidar Efteland har mye informasjon om Svale sine etterkommere i USA. Og om denne familiegjenforeningen over Atlanteren 100 år etter Svale sin død. Som var den første gjenforeningen etter at Svale reiste.

Ingeborg Ådnesdatter, Austrumdal reiste i 1852

Ingeborg Ådnesdatter sender brev fra Chicago den 16. oktober 1866 til svigerdatter Valborg heime i Austrumdal. Brevet er tatt vare på av Per Spødervold, Bjerkreim og dette lyder slik (omsatt til dagens språkbruk):

Din kjærkomne skrivelse har jeg mottatt, og takker deg meget for denne. Jeg ser av denne at du er vel ved helbred, som gir meg stor glede. Jeg må også herved sende deg en hjertelig takk for din kjærlige innbydelse og ditt løfte om å få være ved deg i Herren, om det er slik at jeg kunne få komme tilbake til Norge. – Jeg hadde det håpet at jeg skulle få fulgt med det norske fartøyet som var her i sommer, men det kunne ikke la seg gjøre. Kapteinen oppgav at han ikke hadde plass for meg om bord, og så måtte jeg oppgi det dette året. Jeg følte meg meget vel tilpass i sommer, men nå er jeg meget svak, og må tid til annen ligge under doktorens hånd, og det koster meg meget penger. Derfor ber jeg deg å si til min sønn (din mann) at jeg håper han sender meg penger så snart som mulig. Jeg forundrer meg over at min sønn ikke tilsender meg et eneste ord. Jeg hadde ventet noen ord fra ham, men han tenkte kanskje at du min svigerdatter skreiv til meg, og hans skrivelse ville være overflødig.

Tilstanden her i Chicago er nå meget bedrøvelig. Den asiatiske kolera raser meget fryktelig iblant oss og krever daglig mange offer. Man har vondt for å begrave de døde, og Gud alene vet om noen av oss vil leve til å lese din neste skrivelse. Dog må jeg allikevel be deg om å skrive tilbake til meg, og fortelle om tilstanden der heime, og hvor dere oppholder dere, om tanker om å gå til Austrumdal igjen, eller om dere vil flytte til Stavanger.

Jeg ber deg hilse min venn Jørgen Bjørnson og hans familie og din mor Jorine, og en kjærlig hilsen til min svigerdatter og min sønn fra meg deres hengivne mor Ingeborg Ådnesdatter.

NB! Hans og Serina hilser dere meget vennlig. Lev vel.

NB! Jeg beder deg hilse til min sønn Ådne og spørre ham fra meg om han aldeles har forglemt og forakter meg. Jeg har i lang tid intet hørt fra ham og har han forglemt meg så, har jeg ikke forglemt ham og mine bønner sendes opp til den levende Gud om hans sjels frelse og at ingen av oss måtte savnes på den store dagen, men at vi alle med våre fylte lamper og vel beredt kunne gå brudgommen i møte. Det gis av Gud sin nåde. Amen. Sign: J A.

Ingeborg Aadnesdatter Austrumdal (1792-1867). Ett av de ytterst få bilder av folk fra Bjerkreim fødd i det århundret. Foto er tatt i USA.

De tre yngste barna til Mauritz Halvorsen og Ingeborg Ådnesdatter Austrumdal

Både Johannes, Hans Tobias og Serine Gemalia reiste fra Egersund med «Emigrant» og ankom New York den 5. August 1850.

Om bord var også Zacharias Pedersen Sundvor, Erik Ludvig Johannessen Malmin og Kittel Bjørnsen Egeland.

Johannes (18.06.1823) gift 04.11.1852 i Chicago med Martha Nelson. Barn:

1. Gjertrud (15.08.1853)
2. Mauritz (Mark) Americus (02.04.1855)
3. Harold Norman (23.11.1856)
4. Gertrud Helene (døpt 28.03.1859)

Disse barna finnes døpt i Chicago, men intet spor etter foreldre eller barn finnes i 1860-tellingen. Heller ikke i senere folketellinger, med unntak av Mauritz Americus som i 1870 trolig bodde hos tanten Serine Gemalia. Han finnes også i 1880, 1900, 1910 og 1920-tellingene. Mora Ingeborg finnes heller ikke i 1860-tellingen

Hans Tobias (13.08.1826-17.02.1910) Gift 04.01.1855 i Chicago med Gurine Enockson Solberg (1833-30.09.1882). Barn:

1. Inger (10.12.1855-12.05.1918). Gift 18.12.1878 med Charles Madon.
2. Mauritz Josephus (17.11.1856-27.05.1922). Ugift
3. Enok Geo (04.10.1858-08.08.1885) Trolig ugift
4. Hakon A (1861-08.04.1927). Gift 09.06.1886 med Carrie Miller
5. Anders Osman (05.08.1863- 03.01.1927). Ugift
6. Ingeborg Marie (04.02.1865). Ugift i 1900.
7. Julia Helene (12.09.1867) Gift 08.09.1897 med Frank E. Stuart. Trolig skilt. I live i 1940.
8. Jennie (20.04.1870- 04.05.1951) Gift 18.11.1902 med Elbert Elias Willis

9. Gundine Alette (Diana) (31.08.1874-27.08.1944). Ugift

Serine Gemalia (Sarah) (10.06.1830-09.07.1909) Gift med Jacob S. Birkeland (ca. 1827-13.10.1896). Ifølge folketellingen av 1900 hadde de 10 barn hvorav 5 da var i live. Barn som er identifisert:

1. Ormond David (1853-14.0.1901) Gift 24.10.1887 med Harriet Annie Wanford
2. Elen (Ella) (1855?) Konfirmert i 1869
3. Mauritz Alexander (19.11.1856-22.08.1932). Gift med Catherine
4. Isabella (Sarah G. E.) (desember 1859) Gift 22.10.1892 med Frank F. Kreig
5. Sven Norman (03.12.1861-1921)
6. John (1866)
7. James William (17.04.1870-07.11.1924) Gift 24.02.1902 med Eleanor M. Joyce

Ingeborg sine 3 yngste barn som reiste til USA i 1850: Johannes (f.1823-d.1863) maleri, Hans Tobias (f.1826-d.1910) og Serine Gemalie (f.1830-1909). Foto fra USA.

Ut fra brevet fra Svale Ståleson Hytland (f.1823-d.1901) ser vi at han skal hilse fra Hans Tobias Mauritsen (f.1826), en av barna til Ingeborg Ådnesdatter – Ståle og Hans hadde tydeligvis god kontakt med hverandre, begge fra Bjerkreim og omtrent jevngamle.

Per Spødvold kan fortelle følgende om sin tipp-tipp-oldemor Ingeborg Ådnesdatter: *Hun brukte dansk bokmål som talemål og sa mellom anna at «Jeg vil inderlig ønske at alle mennesker kunne lær seg å tale pent». Ho lærte også barna dette talemålet. Per sin morfar Torvald Austrumdal lurte på hvor oldemora hans kunne ha fått denne «prippenskapen» fra, og kom frem til at det kanskje var i ungdommen ho hadde vært i tjeneste hos en embetsmann, kanskje en prest. Da Ingeborg hadde vært gift 12 år for 2. andre gang, reiste hun til USA for å få se att de tre yngste barna ho hadde der, og kom aldri tilbake til Norge igjen. Ho reiste i 1852 og døde i 1867.*

Per kan også fortelle om et pussig sammentreff: Hans Tobias Mauritsen, Austrumdal (bror til Per sin tipp-oldefar) vart i Chicago gift med Guri Enoksdotter Solberg, som reiste 27. mars 1854. (Han var bror til Per sin kone Elin sin tipp-oldefar Ole Enoksen, som flytte til Stavanger og kalla seg Ole Kløgetvedt.)

Og Serine Gemalie ble gift med Jakob Birkeland fra Sokndal.

Etter bybrannen i Chicago 1871. Foto: Wikipedia.

Bybrannen i Chicago 1871 var en av de største bybranner i fredstid gjennom tidene. Søsknene Hans Tobias og Serine Gemalie må nok ha opplevd denne dramatiske brannen som la en tredjedel av byen i ruiner. De vestlige, nordlige og mesteparten av de sørligste bydeler ble spart. 200 – 300 mennesker omkom, ca. 90 000 ble husville, og 17 450 hus ble lagt i aske. Ca. 1/3 av byens formue – 192 millioner dollar i datidens pengeverdi – ble flammens rov. Brannårsaken ble aldri brakt på det rene, tross omfattende etterforskning.

Brødrene Klaus og Erik Larsson Vikeså

Så har vi to brødre til den kjente lensmann Anders Larsson Vikeså, som drukna i Hofreisæåni, på veg til søstera på Hegelstad i 1855. Disse var unγκaren Klaus Larsson som flyttet til USA i 1853, og Erik Larsson som flyttet dertil med hele familien i 1862.

Klaus Larsson Vikeså. Han vart kalla «*Gamle Kla-us*»⁸ og fekk bare 2 blomar på kista då han døydde 92 år gamal den 21. november 1909. Han var fødd i 1818 og var yngste bror til lensmann Anders Larsson Vikeså, som drukna i åna på veg til søstera på Hegelstad i 1855. Klaus gifta seg aldri, men 20 år gamal fekk han og Siri Torgersdotter Foss ei dotter, Anna Malena, som vart gift til Øygard då ho vart vaksen. I mai 1853 emigrerte Gamle Klaus til USA. To månader etter vart han far til tvillingane Daniel og Klaus, og dei emigrerte også til USA nokre år seinare, saman med mora Dordi Olsdtr Kvinlog og hennar søster Ingeborg. Men ein kjenner ikkje til om Klaus hadde kontakt med sønene sine i USA.

Mesteparten av tida i USA budde Klaus i Chicago og arbeidet som snekker. I eit brev heim frå Chicago i 1859 skriv Svale Ståleson Hytland om han: *Claus Wigesaae bor her i byen og staar sig taalig vel.*

I 1897 då Klaus var 79 år og hadde budd 44 år i USA, reiste han attende til Norge og budde då vekselvis hjå dottera Anna Malena på Øygard og hjå søstera Anna på Hegelstad. Men dottera døydde i 1899 og søstera i 1901, 95 år gamal, så då var det barnebarnet Tønnes Øygard og nevøen Sakarias Hegelstad som måtte ta seg av Gamle Klaus. Klaus hadde og barnebarnet Berte som var gift med Klaus sin nevø, Anders Knutson på store Svela. Kanskje han stundom og budde hjå dei?

⁸ Slik de uttalte navnet hans.

Det er fortalt om Gamle Klaus at han var vanskeleg å ha med å gjera, og var både rada og brukte grove ord. Då han døydde for vel 110 år sidan kunne Tønnes Hegelstad, som var svoger til Gamle Klaus sitt barnebarn, hugsa at det var to blommar på kista når dei kjørte denne forbi skulehuset på Eikeland.

Fortalt av Per Spødervold.

Erik Larsson Vikeså var bror til Klaus. Han var fødd 1808, og giftet seg i 1843 med Kirsten Olsdatter fra Strømstad i Helleland, og de fikk seks barn⁹, yngste barnet fødd i 1860.

De bodde to år på Birkeland store (Øygaard) før de i 1862 flyttet med alle de seks barna til USA. I 1868 fikk de det sjuende barnet. De bodde først sju år på farm i Wisconsin. Da kjøpte de farm i Minnesota, og flyttet dit. De nyttet slektsnavnet Larsson i USA. Ingen av barna kom siden tilbake til Norge. To av barna deres har etterkommere i USA.

Erik Larsson Vikeså og Kirsten Olsdatter i USA. Bildet har Per Spødervold fått fra etterkommere i USA for 10-12 år siden.

Mest sannsynlig reiste de fra Stavanger med emigrantskipet «Hebe», som var det eneste skipet som gikk fra denne havna i 1862. Der er ingen bevart passasjerliste fra denne reisen; 13. mai 1862 til Quebec 23 juni 1862. Kaptein på skipet var Tønnes Olsen.

Videre fra Quebec i Canada reiste familien via de store sjøene Ontario og Erie til Toledo, hvor de tok jernbanen til Chicago. Og så var det skyss med hestevogn til Coon Valley i Vernon County hvor det allerede var mange nordmenn, både venner og familie. I nærheten her slo de seg ned, og Erik Larsson fikk seg jobb som farmarbeider.

⁹ barna var: 1: Karen (1848-1892) gm Erik Pederson. 2: Lars (Lewis (1850-1936) g1m Agnes Erickson, g2m Anna. 3: Ole (1853-1918) gm Ellen Julie Johnson. 4: Søverine (1855-1897) gm Ole Basgaard. 5: Andrew (1857-1939) g1m Anna Christine, g2m Caroline. 6: Iver Ludwig (Edward) (1860-1881). 7: Malla (Mary) Vigesaa (1868-1948) gm Ole M. Johnson

Maleri av den første Evangelical Lutherans Church i Coon Valley, bygget 1861 /62.

På denne tiden var mesteparten land i dette området allerede opptatt av andre, men det fantes fortsatt godt med land i Minnesota, lenger vest. Erik ble værende på farmen frem til 1870. Da hadde han spart opp nok penger til å kunne kjøpe seg sitt eget land, og dro til Granite Falls Township, Chippewa County i Minnesota hvor han fikk sitt *homestead*. Han bygget sitt hus; 20 fot x 18 fot i kvadrat (6 x 5,5 meter), en og en halv etasje høyt, med shingel tak, en dør, seks vinduer, og det var et ganske komfortabelt hus å bo i.

Erik hadde gjennom kontrakten «Homestead Act» påtatt seg i tillegg å bygge en stall 40 fot x 16 fot (12 x 5 meter) og kornmagasin 16 fot x 14 fot (5 x 4 meter). I tillegg grave en brønn, plante omkring 200 skogstrær, og plante 12 epletrær. Han hadde allerede kultivert omkring 35 acres land. I 1878 kjøpte han seg enda mer land, og fikk i alt 70 acres.

Erik Larsson døde i 1891, og hans kone Kirsten Olsdatter døde i 1917.

Ingeborg, søster til Klaus og Erik Larsson Vikeså reiste til USA i 1871, sammen med mannen Ole Carlson og sønnen Sebulon. De flyttet fra plassen «Kadlastykket» på Vikesdal.

De emigrerte fra Stavanger 13. mai 1871 og ankom Quebec i Canada 14. juli 1871. Typisk reis derifra til Minnesota den gang, var tog fra Quebec til Winnipeg gjennom Canada. Derfra sør til deres bestemmelsessted. Slik kom også deres sønn Carl Olsson omkring 1876.

Familien bosatte seg i nærheten av Nielsville, Minnesota i søre Polk County. Dette var omkring 200 miles fra Granite Falls, byen nærmest hvor hennes bror Erik Larsson hadde homestead.

Enslige som utvandret i den første tiden

Torger Reieron, Nordre Røysland, utvandret 22. september 1849¹⁰, 32 år.

Zacharias Pederson Sundvor utvandret 18. oktober 1849¹¹, 22 år.

¹⁰ Han er registrert som utflyttet i 1849 i kirkeboken, attest utstedt 22. september. Dette er så sent på året at der gikk neppe skip fra Norge. Han er registrert som ankommet til USA i 1850, men ikke med hvilket skip.

¹¹ han er registrert som utflyttet i 1849 i kirkeboken, attest utstedt 22. september. Dette er så sent på året at der gikk neppe skip fra Norge.

Men ifølge passasjerlisten fra Norway Heritage er han med på «Emigrant» i 1850. Det samme gjelder Kittel Bjørnsen.

Erik Ludvig Johannesson Malmin, utvandret 20 april 1850, 22 år. Gift 1858 med Pauline Pedersdatter Åronsveen. Bodde i Faribault County, Minnesota¹².

Nils Halvorson Berland, utvandret 7. april 1851, 18 år

Andris Ellingson Vikesdal, utvandret til USA 7. april 1851, 34 år. Han deltok som soldat i det 15de Regiment av Wisconsin, og kjempet i den amerikanske borgerkrigen 1861 – 1865.

Bilde av Andris Ellingson Vikesdal i soldatuniform, som han sendte heim til familien.

Svale Nilson Lille Svela, utvandret 3. april 1851, 25 år.

Ole Olsen Vikesdal, utvandret 4. april 1853, 18 år. Bodde trolig i Wisconsin. Det skal finnes et foto av ham i heimen til Johanna og Ola G. Vigedal.

Guri Enoksdatter Solberg, utvandret 27. mars 1854, 21 år.

Torger Pederson Fuglestad, utvandret 3. april 1854, 26 år.

Nils Olson Foss, utvandret 3. april 1854, 30 år.

Jonas Hansson Asheim, utvandret 7. april 1856, 32 år.

Joren Jørgensdatter Egeland, utvandret 22. april 1862, 23 år.

Tønnes Mikkelsen Vigedal, utvandret 2. april 1865, 22 år.

Bertha Pedersdatter Helland, utvandret 21 april 1867, 30 år.

¹² Reiste med «Emigrant». Han bodde først i Coon Prairie Settlement, flyttet i 1869 til Faribault, Minnesota. Død 1911.

Ingeborg Jensdatter Helland, utvandret 20. oktober 1869, 24 år.

Martha Bjørnsdatter Birkeland med familie

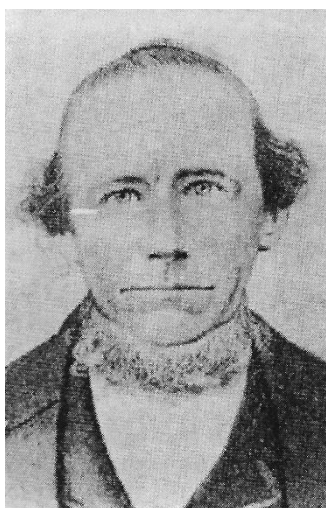
Martha (f.1816), gift 1836 med Ole Knudson (f.1808) fra Åmot i Helleland. Martha var fra Birkeland i Bjerkreim, og bodde på Åmot. Så hadde de auksjon på gården, og reiste til USA i 1854 med hele familien. Det var barna; Ingeborg 17 år, Knud 15 år, Bertinius 12 år, Martin 10 år, Lauritz 9 år, Vilhelm 3 år og Berthe Gesine. Berte Gesine var bare 7 måneder og overlevet ikke turen til Amerika¹³.

Under auksjonen solgte de alt som de eide, og pakket resten de skulle ha med seg, ned i en stor rose malt kiste de hadde fått til bryllupet i 1836.

Så tok de av sted med hest og vogn til Stavanger, med alt familien nå eide; mann og kone og de sju barna, en utstys-kiste og godt med penger på kistebunnen. Der gikk de om bord i en liten tomastet skute med navn URDA.

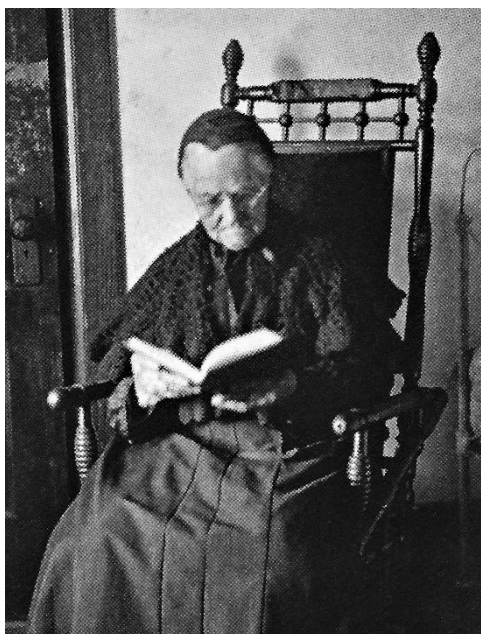

Briggen URDA, 150 fot lang.

Ole Knudson Åmot, f.1808-d.1892. Foto i USA, det eneste som er kjent av ham.

¹³ I Minnesota fikk de barna Maria (Mary) Gussine f.1857 og Ellen (Alette, Letty) f. 1859. I folketellingen av 1900 blir det opplyst at Martha hadde født 10 barn, og at 6 var i live.

Martha Birkeland Åmot, f.1816-d.1911. Foto tatt det siste året hun levte.

De seilte fra Stavanger 20 april 1854, og på veien, var de innom Kragerø og hentet flere passasjerer. Om bord var det nå 143 passasjerer, og et mannskap på 14 personer. 11 av passasjerene var barn under ett år.

Underveis hadde de flere stormer, og turen tok over ni uker før de var i land i Quebec 22. juni 1854. Derfra reiste de langs St. Lawrence River, gjennom de store sjøene og nådde Chicago den 3. juli 1854.

Et sagn forteller om denne turen over Atlanteren: Skipet holdt på å synke fordi en forferdelig storm hadde medført ett hull i skutesiden, og skipet tok inn mengder av vann. Som en Guds handling ble en stor fisk suget med til hullet, og satte seg fast i åpningen, og reddet skipet, passasjerene og mannskapet og alt som var om bord. Så var de altså kommet fram til Chicago. I boka «A History of Houston County» kan vi lese følgende:

I 1854 reiste de ut fra Norge til United States, og ankom Chicago 3. juli. En venn av Ole Knudson fortalte ham at en bekjent av ham ville reise til Minnesota følgende dag, og rådet ham til å bli med i det selskapet.

Ole og Martha besluttet å bli med, og 4. juli startet de. «The Rock Island Railroad» fra Chicago til Mississippi elva hadde nylig blitt bygget, og var blitt åpnet denne uken. Følget reiste til Rock Island, og når passasjerene var kommet til enden av jernbanen ble de satt i land på en sandbanke.

De fant bare en bygning der, som hadde en hall ovenpå og en saloon nede. Her i hallen slo de seg til for natta, og ventet til neste dag for en båt.

Den 18. juli gikk de i land fra dampbåten, i La Crosse. Der forlot Ole sin familie, og slo seg sammen med et annet selskap som skulle til Houston County for å se etter ledig land, og få et overblikk over området. Han ble fornøyd med hva han så, og han og sin familie kom med en flatbygget båt, eid av en mann med navn Knutson, som hadde ankommet sist år. Ole sin sønn, Knud, det andre barnet, fikk arbeid hos mr. Knutson for 4 dollar i måneden og fri kost.

Ole Knudson selv og resten av familien reiste til Money Creek bydistrikt hvor de kjøpte land, og hvor det allerede var satt opp et lite tømmerhus. Her slo familien seg ned, og her ble Ole aktivt engasjert i forbedring av eiendommen inntil helsen hans sviktet, og påla ham å kvile fra arbeidet.

De reiste med en flatbunnet båt (en pram) oppover Root River, som ble staket av sted av to personer. De staket mest helt inntil land, hvor elve-strømmen var minst stri. Vilhelm, ett av barna kunne huske, at når de

reiste med prammen plukket barna greiner langs elvebredden, som de gav til noen griser som var om bord, og som ble transportert med samme båten.

Det var en med navn mr. Knudson som åtte prammen. Familiens sønn Knud, som var 15 år fikk arbeid hos denne mannen. Resten av familien reist til Money Creek Township hvor de kjøpte nytt land, og hvor det stod en liten tømmerhytte. Dette ble deres nye heim.

The County History av 1882 forteller at nybyggere fra Wisconsin utforsket Money Creek Township i 1853, og Ole og Martha var altså en av de første nybyggerne i 1854. Denne familien må ha blitt imponert av skråningene, som minnet dem om Norge. Men overalt var det gress som hadde manns høyde, som viste at landet var fruktbart. Og ingen steiner! Dagen da de nådde deres nye heim var tirsdag 18. juli 1854.

Da Ole hadde solgt alt som de eide i Norge, før de forlot landet, hadde han penger til å kjøpe seg nytt land her. Men hverken Ole eller Martha kunne engelsk, og var ukjent med hvem som egentlig opprinnelig åtte landet. Ti år senere fikk de krav fra opprinnelig eier, som hadde kjøpt landet av Minnesota Rail Road som et spekulasjonsobjekt, om å gjøre gjenkjøp av landet. Dette måtte de i 1864. Men mellom 1865 og 1876 kjøpte de tre nye parseller, slik at de da fikk 260 acre i alt, som ble deres homestead.

I dette området hadde det i begynnelsen av 1800-tallet vært harde indianerkamper mellom to stammer. Familien til Ole og Martha fant flere pilspisser på farmen fra disse kampene. Men de hadde selv ingen problemer med indianerne.

Denne første tiden på den nye plassen må ha vært vanskelig, spesielt den første vinteren. Her hadde de kun en liten primitiv tømmerhytte hvor hele familien oppholdt seg, med de fem barna.

Knud 15 år, arbeidet hos mr. Knudson og bodde hos dem. Og Martin hadde død den første sommeren etter at de ankom stedet. Det fortelles at da Martin lå syk, klaget han på at ryggen var så kald. Ved nærmere undersøkelse viste det seg at en harmløs slange hadde krøpet inn under hans rygg. Dette forteller alt om deres enkle og dårlige boforhold som de hadde den første tiden.

Det var indianerne som lærte dem å tappe lokale lønnetre for velsmakende saft om våren, koke det til sirup, og ytterligere til sukker. Slik fikk de sukker gjennom hele året.

Vintrene i dette området kan være strenge. En vinter kom det mye løs snø. Og etterpå ble det regn med følgende frost, slik at det ble et hardt islag på toppen. Når dyr og mennesker gikk i snøen sank de dypt og ble sittende boms fast. I området er det mange rådyr, som derfor lett kunne fanges. Dette gav mye kjøtt til både mennesker og hunder den vinteren.

Det fortelles at Martha klippet halehår på kyr og hester. Hun spann tråd av haleharene, og strikket små matter, som hun nyttet som sil i melkespann og skrubbert, for å få spannene rene. Spesielt spann som stod i rennende vann for å holde melka kald. Disse spanna ble fort rustne om de ikke ble skrubbet ofte.

Martha hentet vann i Root River før de hadde fått en vannkilde nærmere husa. Hun bar da spanna i en «vassok» over skulder i en strekning på ½ mile hver veg (800 meter).

De hadde mange skremmende opplevelser de første år etter at de ankom. Indianerne, skjønt de skapte ingen frykt, skremte dem en gang. Noen indianere kom en gang på et besøk, og familien flyktet og gjemte seg. Det var Martha som først kom tilbake for å melke kuene. Nok et eksempel på hvordan det kunne gå når en ikke kunne snakke med hverandre fordi en ikke kunne språket.

En annen gang kom noen forbi som hadde stjålet hester, og fikk hestefor og ble gjestfritt mottatt. I områder hvor hester har stor betydning og er verdifulle, er heste-tyveri en alvorlig forbrytelse. Ikke lenge etter at hestetyvene var gått, kom det letemannskap som søkte de stålne hestene, og Ole fikk mistanken om å være en av hestetyvene. Beviset mot Ole var nemlig at det stod en av de stålne hestene i stallen til Ole. Uten å kunne engelsk og kunne forklare seg, ville Ole bli hengt for heste-tyveri. Dette forstod de gjennom både arm- og håndbevegelser. Da svimet Martha av! Men heldigvis var sønnen Knud til stede og hadde lært litt engelsk, og kunne gi en forklaring. Hesten til Ole var byttet om til en langt bedre hest av tyvene, som betaling for hesteforet de hadde fått.

Farmen ble et brohode for nye ankomme re. Gjennom 1860, -70 og -80 årene ble dette et brohode for flere av Birkelandsfamilien som kom til Amerika, og ville begynne et nytt liv. Ole og Martha sin gjestfrihet var sjenerøs og genuin. Og nykommerne fikk bo hos dem i deres hus, inntil de fikk kjøpt sitt eget land. Det ble også lånt penger til reiseutgifter for de nye som ville komme. Disse kunne få arbeide på farmen inntil lånet var tilbakebetalt.

Slik kom Anna Else Bjørnsdatter (Martha sin søster som bodde i Bjordal) til USA ca. 1870 med sin mann Ole og deres barn; fem sønner og to døtre. De bodde på farmen mens de bygde hus på andre siden av Root River. Og senere kom brødrene Ole og Anders som var nevøene til Martha, og mange flere.

Så hendte en stor tragedie, mens Ole og Martha var ute og arbeidet, og det hadde nettopp kommet slektninger, så brann hjemmet dere ned. Men Ole og Martha var sterke og hardtarbeidende. Martha var trolig en matriark; en besluttsom og visjonær pioner kvinne.

Deres nye heim slik det stod i ca. 1903

I dette området var det mange ulver og andre rovdyr. Det blir fortalt at Martha gikk ut i slutten av dagen for å finne creaturene og bringe dem trygt heim til fjøset for natten. Når hun gikk og hentet dyrene, gikk hun alltid og spøtte, slik hun var vant med heima fra i Norge. Dette holdt hun på med like opp i hennes 80-90ende år.

Det fortelles også om en indianer som stod i fare for å bli lynsjet eller hengt. Ole tok han inn og beskyttet ham for noen dager, inntil hans beskyttelse var sikret. Selv om Ole var en nybygger, hadde han omtanke for indianerne som hadde mistet sitt land med sin historie og tradisjoner.

Jernbanen kom til området i 1867, som på mange vis var til stor hjelp. Men Martha fortsatte som før med sin spasertur til Houston tidlig om morgenen, etter melking og frokost. Hun gikk med egg og smør, og heim igjen med kjøpevarer for å forberede middagen. Da hadde hun hatt en gåtur på minst 10-12 mil (henimot 20 km).

Den yngste sønnen, Vilhelm, overtok farmen i 1888, og foreldrene Ole og Martha ble kårfolk. De fikk da pleie og stell så lenge de levet. På den tiden var det vanlig å dyrke hvete, mais og høy og å ha husdyr, inklusivt melkekuer, hester, muldyr, svin gjess og påfugler.

I 1892, da Ole var 84 år, reiste han og sønnen Vilhelm med hest og kjerre til Winona for å besøke nær slekt. Da de var kommet frem til den vakre dalen som ledet ned til Winona, sank plutselig Ole sammen i vogna og var død. I den tiden var det ingen nød redningstjeneste, og Vilhelm snudde hest og vogn og drog tilbake til nærmeste bosetning, hvor han fikk lagt farens kropp inn i en bygning, inntil han kunne komme tilbake senere på dagen. Han kjørte til Winona og kjøpte en kiste som han senere fikk lagt liket i, og kom tilbake til Åmotfarmen sent om kvelden. Ole ble begravet på familiens gravplass på farmen, som han nesten gjennom et halvt århundre hadde kalt sitt hjem.

Åmotfarmen var kjent for sin vennlighet, og familie, venner og naboer ble ofte invitert for festligheter. Teppene ble rullet opp, musikk ble sørget for av en eller to felespillere, og så ble husets piano benyttet. Vilhelm var en av de beste hip-vals danserne i hele Houston County. Han og kona fikk et komplett sengemøbel i gave fra venner og naboer som en påskjønnelse, for de mange aftener de hadde moret seg på farmen.

Om høsten når avlingen var i hus, hadde skogshogst høyeste prioritet. Dette var eneste oppvarmingskilden for komfyren på kjøkkenet og ovnen i huset. Målet hvert år var å fylle opp brenneved, slik at lageret holdt hele vinteren gjennom. Vilhelm var alltid første mann opp og fikk kveik i ovnen og varmet opp kjøkkenet, og etterpå ropte han på godt norsk: «*Gutter, nå er det på tide å stå opp! Det skal arbeides*».

Da Martin, deres fjerde sønn ble syk og døde i 1854, like etter ankomsten, ble det nødvendig å finne et egnet gravsted i nærheten. De fant en høyde i nærheten med utsikt over dalen, som de kalte «*Grav-ryggen*». Gjennom det følgende halve århundret ble i tillegg til tolv familiemedlemmer, naboer, venner og forbi reisende velkomment til å begrave sine kjære i Grav-ryggen. Det skal være omkring 60 personer begravet her. Martha Birkeland Åmot ble den siste i 1911, i en alder av 95 år.

Farmen har blitt drevet videre av familieetterkommere, og hovedhuset med flere bygninger har blitt et museum, blant annet den første skolen som ble bygget på farmen. Her finnes rikelig informasjon fra den første nybyggertiden i distriktet, i form av foto, gjenstander og litteratur, tilgjengelig for kommende slekter. Og ikke minst for besøkende! Kontakten med slektninger i Norge opprettholdes den dag i dag. Ansvarshavende for museet var på besøk i Bjerkreim senest i 2015.

Flere Amerikabrev sendt fra disse familiene tas godt var på:

Sendt av	Sendt til	Sted	Dato	Original hos
Ingeborg Ådnesdr. A.	Valborg Bjørnsdr. A.	Chicago	16.10.1866	Ståle Undheim, Klepp
Hans T. Mauritsson A.	Halvard Mauritsson A.	Chicago	20.09.1863	Ståle Undheim, Klepp
Hans T. Mauritsson A.	Valborg Bjørnsdr. A.	Chicago	8.07.1873	Ståle Undheim, Klepp
Hans T. Mauritsson A.	Valborg Bjørnsdr. A.	Chicago	31.03.1875	Ståle Undheim, Klepp
Jørgen Bjørnson E.	Valborg Bjørnsdr. A.	Houston C.O.	02.01.1876	Ståle Undheim, Klepp
Johannes Mauritsson A.	Serina G. Mauritsdr. A.	London	05.01.1849	Margaret Boles, Palo Alto
Johannes Mauritsson A.	Serina G. Mauritsdr. A.	Chicago	25.03.1863	Margaret Boles, Palo Alto
Johannes Mauritsson A.	Serina G. Mauritsdr. A.	Chicago	06.07.1863	Margaret Boles, Palo Alto

A= Austrumdal E= Eikeland

Hjertelig takk til Anna og Harald Søyland, Bjerkreim som gav meg brevet for oppbevaring i mitt museum, og likedan til disse som har bidratt til denne artikkel: Geir Asheim, Klepp, Per Spødervold, Bjerkreim, Reidar Efteland, Bryne og Ståle Undheim, Klepp. Uten deres hjelp var denne soga ikke mulig.

Jeg kan også nevne, som en kuriositet, at Mauritz Halvarson, Austrumdal som fikk kopi av brevet fra Cleng Peerson, er både Per Spødervold, Ståle Undheim og Geir Asheim sin tipp-tipp-oldefar. Ståle som den eneste blant disse, trødde sine barnesko i Austrumdal da han budde der fra 1971 til 1974. Då var han 4 til 7 år. Og så vil jeg takke Gunleif Seldal hjerteligst for hans grundige gjennomlesing av mitt manus, og hans suppleringer og kommentarer, som jeg også har fått med.

Kilder for tekst ovenfor

Nettstedet Ancestry.com: US Federal Censuses, Baptismal Registers, Death Registers.

Norwegian Immigrants to the United States, Volume 4 and 5. Blaine Hedberg, Gerhard B. Naeseth

Passasjerliste for Ebenezer, Stavanger – New York 1851
Brev fra Zacharias Christophersen New York 1851
Brev fra Guri Pedersdtr. Badaxe County 1853
Brev fra Svale Ståleson Hytland, Chicago 1859
Brev fra Ingeborg Ådnesdatter Chicago 1866
Avisen Daily Free Democrat 1854
A History of Houston County, Franklin Curtis Wedge 1919
Norwegian migration to America 1825-1860, Theodore C. Blegen 1931
Bjerkreim, skipreida, herad og kyrkjesokn, Sem Austrumdal 1932
North Dakota, Flying Diamond Books, Francie Berg 1977
Prærien i vest, Lunde forlag, Steinar Hunnestad 1980
Kinship Migration, Vidar Birkeland 1995
Bjerkreimboka band I, Lisabet Risa 1997
Bjerkreimboka band II, Lisabet Risa 1998
Bjerkreimboka band III, Lisabet Risa 2000
Emigrantskipet Restauration, Hans G. Andersen 2004
Fra Dalane til Amerika, Det norske Utvandrersenteret, Per Inge Bøe og Bjørk Storhaug 2013
Opplysninger Nansy Larson i Chilly Minnesota vet om Erik og Kirsten Larsson Vikeså 2015
Birkeland-Omodt, Family, Heritage & Lineage, Lucille Omodt Crow 2015
Bjerkreim før i tida band II, Paul Tengesdal 2019

Oremo, oktober 2020.

Kort om historien til Restauration

Gunleif Seldal er nok den i Norge som har samlet mest opplysninger om byggingen av Restorasjon og dens reise, fra Stavanger til New York i 1825. I 2007 skreiv han følgende artikkel:

«I Forgaars afreiste herfra fem Bonde-Familier med et dertil anskaffet Skib til America, hvor de vilde nedsætte sig, og vente at finde et Canaans Land. De vare forsynede med Proviant for tre Maaneder. De siges at henhøre til et Religions-Samfund, som i de sidste Aar her i Omegnen har vundet adskillige Medlemmer.»

Denne korte og noe upresise notisen, datert Stavanger den 7. juli 1825, sto å lese i avisa Den Norske Rigestidende og markerer starten på den organiserte norske utvandringen til Amerika. De «fem Bonde-Familier» var egentlig en gruppe på 52 personer; besetningen inkludert. Og det «dertil anskaffede skib» var sluppen Restauration, drektig 18 ½ kommerselester tilsvarende noe over 38 registertonn. Denne begivenheten førte til at Restauration ble Norges første emigrantskip og er dermed innskrevet i historien som en av Norges mest berømte skuter.

Historien om Restauration begynte i Hardanger 24 år tidligere. I 1801 ble der bygget en jagt, trolig på oppdrag av egersundrederen Theophilus Bowitz. Kjøpekontrakten er datert 24. mai 1802. Jagten fikk navnet Emanuel og dens drektighet ble målt til 6 kommerselester. I 1806 ble hun overtatt av sønnen Torger Reiersen Bowitz. Emanuel gikk i årene 1803-1815 i fart langs norskekysten mellom Bergen og Halden eller Frederichshald som byen het på den tiden. Av og til var hun også innom Strømstad, Gøteborg og København. Hver vår gikk den første turen til Bergen, ofte i ballast. Lasten som ble tatt om bord der var saltet sild og andre fiskeprodukter som skulle til markedene østpå. Tilbake til Egersund brakte hun med seg fødevarer og gods av ulik art. Det kunne være salt, korn, humle, brennevin, takstein, kakkelovner og annet.

I 1816 gjorde Emanuel bare et par korte turer og etter dette nevnes hun ikke mer. Ifølge tradisjonen ble hun skadet ved en grunnstøting under innseiling til Egersund. Samtidig hadde Torger Reiersen Bowitz overtatt farens galeas Haabet, og det er denne vi finner i fart fram til 1820. I mellomtiden ble Emanuel «fortømret» eller ombygget i Egersund og framsto i 1820 som sluppen Restauration. Hun gjenopptok samme fraktestart som Emanuel hadde gått i tidligere, men anløp også fjernere havnebyer som Hamburg og Stockholm.

Det gikk etter hvert utfor økonomisk med Torger Reiersen, og utpå vinteren 1825 ble Restauration kjøpt av utvandrerne i Stavanger. Johannes Jacobsen Stene er oppført som reder, men der var flere om kjøpet; 6 familier er nevnt. Tidlig i mai ankom Restauration Stavanger ført av egersundskipperen Peder Eriksen Meland,

og i løpet av et par hektiske måneder ble sluppen klargjort for reisen over Atlanteren. Det hersker usikkerhet omkring avreisedatoen, men ifølge utvandrerne utsagn la Restauration fra kai utpå ettermiddagen den 4. juli. Hun ble ført av stavangerskipperen Lars Olsen Helland med Peder Eriksen Meland som styrmann. Den lange ferden med kurs for Amerika var begynt.

Og det ble en eventyrlig ferd som i ettertid har blitt fortalt og beskrevet utallige ganger. Her medtas kun et kort resymé: Etter å ha krysset Nordsjøen ble det et kort anløp nær Lizard Point sør i England før skipperen satte kursen sørover. Planen var å utnytte passatvindene vestover. Etter bortimot 4 ukers seilas anløp de Funchal på Madeira hvor de tilbrakte noen dager. Her fikk de tatt ombord forsyninger for den videre ferd. Ved de Vestindiske øyer kom de ut for sterke stormer fire fredager på rad og rotet omkring i Det Karibiske Hav og Mexicogulften innen de kom seg nordover mot bestemmelsesstedet. Og endelig, den 9. oktober om formiddagen, seilte Restauration inn på havna i New York. De hadde da vært underveis i 98 døgn.

Men her fikk de problemer. Det viste seg at Restauration på grunn av sin beskjedne størrelse hadde langt flere passasjerer om bord enn det amerikansk lov tillot. Som resultat ble det utferdiget en klekkelig bot, sluppen ble beslaglagt og skipperen satt i arrest. Det hele løste seg imidlertid på beste måte idet selveste presidenten, John Quincy Adams, egenhendig den 16. november udstedte benådning; boten ble ettergitt, skipper og fartøy frigitt. Restauration ble deretter solgt, og hennes videre skjebne er innhyllet i historiens mørkre. [I perioden oktober-desember 1825 var Restauration lagt ut for salg i New York, og i februar 1826 seilte hun til St. Thomas]

Gunleif Seldal, Kleppe

Kopi av «Restauration»

Norges første emigrantskip er gjenskapt og seiler igjen. Kopi av «Restauration» ble bygget på Judaberg i Finnøy kommune og sjøsatt 2010. Foto: Jon Winge.

Utvandringa til Amerika

Tarald Oma skriv følgende om 200-års markeringen. I dag er det 195 år sidan utvandringa til Amerika starta. 5. juli 1825 reiste «Restauration» frå Stavanger med 52 personer om bord, og dei kom fram til New York 9 oktober; då var dei 53 om bord. Det var starten på den organiserte utvandringa frå Norge til USA. I perioden fram til 1930 var det ca. 900.000 nordmenn som emigrerte til USA. Det var folk frå mest alle lokalsamfunn i heile Norge som reiste.

Bakgrunnen var at det var trangt i Norge til å finna seg ein leveveg, og dei meldingane som kom til Norge etter kvart var at her i Amerika er jord nok, det er bare å koma å setja i gang. Ein liten del reiste også av religiøse grunnar, det gjaldt særleg kvekarane og haugianarane.

Etter at dei første hadde fått etablert seg, så kom slektningar og kjenningar etter. Det var lettare når dei hadde nokon kjende å reisa til. Landet i Amerika var oppdelt i seksjonar. Ein seksjon er 2600 mål, og dei fekk kjøpa jorda svært billig. Dei som starta med farm, tok homsted. Når dei hadde kjøpt jorda vert det å byggja eit lite våningshus. Så var det å få hest og plog, så kunne oppdyrkinga av prærien starta. Mange sleit nok dei første åra, men dei hadde store vidder og etter kvart vart det gode avlingar. Det med dei store jordviddene var dei som kom frå Norge ikkje vane med. At ein bonde kunne ha 2600 mål dyrka mark, og meir som mange etter kvart fekk, var det ingen som hadde i Norge på den tida.

Etter kvart var det ca. 900.000 nordmenn som reiste, og det vart eit tett samband mellom Norge og Amerika. Det vart skrive mange brev, og etter kvart som dei fekk etablert seg, så kom lysten til å vitja gamlelandet. Den Norske Amerikalinja hadde mange båtar som kryssa fram og tilbake over Atlanteren. Særleg var det stor stas då julebåten kom. Då møtte folk opp i tusental for å møte slektningar som kom på besøk. Å få amerikapakker var alltid stort.

Nordmennene i Amerika hadde godt rykte, og dei gjorde sin del av jobben for å byggja verdas mektigaste stat. Ut over i 1970 åra vart dei meir vanleg at nordmennene reiste til Amerika på slektsbesøk. Det er gjævt for dei som har norske røter å få besøk frå gamlelandet. Og då får dei sjølv sjå at alt er stort i Amerika, og jordviddene er mest uendelege.

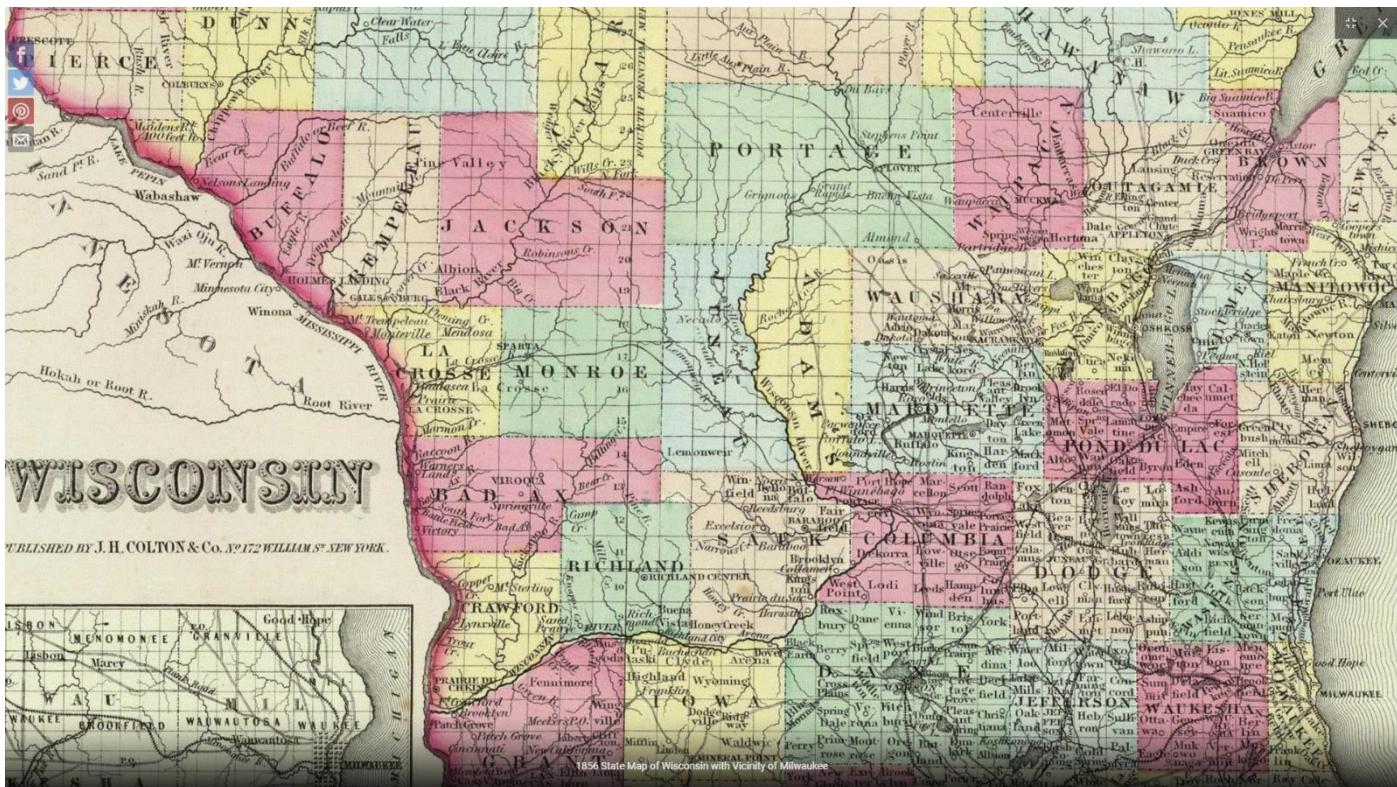
I 2025 er det 200 år sidan dette eventyret starta. Då håpar eg me skal få til ei stor og verdig jubileumsmarkering for å minnst alt det gode som har skjedd mellom desse to landa desse 200 åra, og korleis me kan utvikla kontakten og samarbeidet i framtida. Trump-perioden får me håpa vert kort og fort gløymd.

Tarald Oma, Time

Kart fra 1856 som viser Bad Ax County

Bad Ax County ligger helt vest i staten Wisconsin inntil Mississippi elva. Kartet viser Bad Ax elva som renner gjennom Bad Ax dalen hvor de fire Brattebø-familiene slo seg ned.

Del av kart over Wisconsin 1856.

Landskapet i Bad Ax-området

Dette ligner mye på det norske, med åser og daler, men ingen tilsvarende fjell som vi finner i Norge. For deg som ønsker mer viten om stedet og denne dalen, gå inn på Facebook:

<https://www.facebook.com/norwegianvalley/>

Eller nettsiden:

<https://www.wisconsin.com/wisconsin/counties/vernon.php>

<https://invernoncounty.com/visiting/>

Legg gjerne din tur til området neste gang du besøker USA.